

Verdal Historielag

Postboks 148, 7651 Verdal

Garnesmordet - et 200-års minne

Av Kjetil Dillan

Publisert i Nord Trøndelag historielags årbok 2006.

Illustrasjoner tresnitt er laget av Jon Suul, i privat eie. Fotos: Kjetil Dillan.

I olsokhelga 2006 var det 200 år siden det mye omtalte Garnesmordet i Inndalen i Verdal.

I årenes løp er det skrevet utallige boksider om disse brutale rovmordene på fire mennesker, samt omfattende skader med både og slag med stein på en femte person.

Denne femte personen var Ole Pedersen Garnes, som bare 15 år og 9 måneder gammel måtte overta driften av en av dalførets største gårder.

Hans mor var død 9 år tidligere, og en bror døde før han ble årsgammel, i 1793. Resten av familien; Kjersti, Rasmus og Lars, samt faren Peder Rasmussen Garnes ble natta mellom 29. og 30. juli brutalt slått og stukket til døde.

Dig til foru'den afbeting; Og ferner Du
 omgib dig med de andre i den
 Executionen og fuldbyrdet. - Befalende
 Dig Gud! Monrad, i Vores Kongelige Residens,
 Stad Niobrogefærde den 1ste Maii 1807
 Under Vores Kongelige Haand og Segl

Christian R

Dig til
 Afbetieng;
 Og have Du i
 øvrigt til Vort
 danske
 Cansellie at
 indberette
 naar
 Executionen
 er fuldbyrdet.

- Befalende
 Dig Gud!
 Skrevet i
 Vores
 Kongelige
 Residentstad
 Kiøbenhavn
 den 1ste Maii
 1807

Under
 Vores
 Kongelige
 Haand og
 Segl

Christian R

Kaas

Cold Knudsen

Monrad Schack

Kaas Cold Knudsen

Monrad

Schack

Å bringe noe «nytt» til denne saken er nokså umulig i dag.

Også i herværende bokserie, er tragedien beskrevet i flere sammenhenger. I 1935 har Adolf Marius Østness (1868–1960) skrevet av utdrag av rettsdokumentene og redegjort for kildene. Denne artikkelen viser igjen til en avskrift av en av drapsmennene på Garnes, Niels Toldsteens tale forut for at han ble henrettet på Ilevollen i Trondheim den 20. mai 1807. Gjengitt i årbok 1926.

Det utdraget som Østness har valgt, er nok det som bringer mest overblikk over hendelsene på Garnes og påfølgende rettsforhandlinger.

I pakke nr 23 på Statsarkivet i Trondheim som omhandler Justis og sivile saker i Trondheim Stifts overrett 5/1-27/4 i 1807, og pakke Ld 43 i samme arkiv, inneholdende Forhør og dommer for Trondheims stift og Søndre Trondheim amt i 1806 og 1807 finnes slutføringen av rettsforhandlingene, disse dokumentene bringer ytterligere detaljer som for enkelte vil være interessante.

I det følgende har forfatteren en utstrakt bruk av sitat fra rettsdokumenter og andre kilder, original ortografi er i disse tilfellene beholdt. Sitatene er satt i kursiv for skille den teksten fra den øvrige.

Jeg har i årenes løp, i likhet med mange andre, skaffet meg relativt mye kunnskap om denne tragedien. Men opplever enda at det bringes på trykk feilaktige opplysninger, som kan stamme fra folketradisjon eller muligens fri diktning.

I 1995 var det på Stiklestad Museum en utstilling i forbindelse med oppsetningen av teaterstykket «Skavhøggen» ved Nord Trøndelag teater. Utstillingen het «Ole Skavhaug og Garnesmordet», og brakte et rystende tilbakeblikk på henrettelsesmetoder og torturedskaper som var vanlig å anvende for et par hundreår siden, samt viste en del gjenstander som på forskjellig vis kunne knyttes til Ole Skavhaug.

Mange av de besøkende var veldig godt kjent med hendelsene, mens andre for med misoppfatninger og feiltolkninger. Enkelte ganger var ting forvekslet med andre hendelser. Noen støttet seg til Bjarne Slapgards historiske roman «Når rosene blør» som omhandler Garnesmordet og forholdet mellom Kjersti Garnes og Ole Skavhaug, og brukte den som sannhet.

Steinar Berg fra SNK. Her med den omtalte øksa.

I tillegg bidro aviser og media til å bringe fakta omkring hendelsene ut av kurs. For eksempel at Innherreds Folkeblad og Verdalingen den 2. september 1995 i tillegg til et portrett av en av Ole Skavhaugs etterkommere bringer et «referat» som påberoper seg å ha «En helt af folket» av Ole Andreas Øverland (1855-1911), utkom i 1896 som kilde: Der dukker det opp opplysning om at garnesfolket skal ha blitt drept med øks! En tid seinere skriver landets største avis Verdens Gang akkurat det samme, da sannsynligvis med Verdalingen som kilde.

Dette er et typisk eksempel på hvordan misoppfatninger og unøyaktigheter har fått oppstå. En skribent dikter, og en annen støtter seg til dette som dokumentarisk sannhet og bringer feilen videre. Øksedrapa på Garnes er heimsnekra av journalisten. Det eneste øksa ble brukt til, var å få åpnet kister, skap og skrin med.

Øksa kom ikke til rette før rettssaken startet, men er blitt taksert til 1 ort 16 skilling. Den er ikke «sentral» slik Verdalingen skriver, men inngikk som en del av *samlet verdi av det bortstjalne gods*. Drapsmennene etterlot øksa i Medstugan i Jämtland, sikkert som godtgjørelse for enten mat eller transport, og Ole Skavhaug forteller i forhør at han har sett øksa og

bekrefter at det er omtrent riktig takst. Øksa har vært i Medstugan inntil på 1990-tallet og finnes i magasinet på Stiklestad nasjonale kultursenter.

Men en må ikke tru at Øverland heller er feilfri. I en artikkel i «Folkebladet» i 1893 forteller han med en navngitt person som kilde, at det var dennes far som var den første som kom til Garnes om morgenen den 30. juli. Øverland påberoper seg å ha kryssjekket opplysningene han har innhentet under sin reise på Innherred med opplysningene i rettsprotokollen. Denne kryssjekkingen kan umulig ha blitt gjort, etter som denne navngitte personen ikke er med i avhørene.

Det er forresten flere unøyaktigheter i forholdet mellom Øverlands beretning og protokollene, og jeg mener bestemt at det er de samtidige produserte dokumentene som må få fortelle sannheten om tildragelsen.

I artikkelen i Folkebladet forteller Øverland at :

Ole Skavhaug forsvinder meget tidligt af Bygdens Tradition.

Alt hvad man ved om ham her, er ene og alene, at han ikke kunde finde sig til Rette med de triste Minder som hans Hjemstavn rumede, og at han derfor søgte ud i nye Forhold, hvor han gennem arbejde og slidsomt Stræv kunde finde Ro. Han dro saa langt nordpaa, — Ingen vidste ret hvorhen. For nogen tid siden falt J. Furø's Bog «Fra Ishavets Kyster» mig i hende. Af denne ser jeg, at det var i Finmarken, som den Gang endnu var de forlorne Existensers og de glemselsøgende Almueheroers [Folkehelters] Fristed, han fandt et nyt Hjem og en ny Virkekreds. Ogsaa heroppe lever Mindet om ham bl. a. som den ufortræffelige Skytter, som med held vovede at optage Kampen med selve «Troldbjørnen», d. v. s. saadanne Skadedyr, som ved den Skræk, de indgød, af den overtroiske Almuesmand ansaas for et Slags høiere Væsener, og hvis Nedlæggelse holdtes for en Stordaad af første rang.

Etter en tids leting, fikk jeg omsider tak i boka «Fra ishavets Kyster» og leste den fra perm til perm. Den forteller ingen ting som tyder på at Ole Skavhaugs nye hjemstavn ble Finnmark. Boka er en folkelivsskildring fra Nord-Norge og forteller om forskjellige menneskeskjebner, personlige tragedier med til dels svært fascinerende innhold som egner seg godt som grunnlag for et heltepos à la 'En helt af folket'.

Men det finnes flere element som alt for tydelig viser at Øverland har brukt historier fra denne boka og setter Ole Skavhaug inn i dem. Det eneste som faktisk vedkommer Ole Skavhaug i boka er en samtale mellom to personer som er på gåsejakt og blir liggende værfast. De snakker om bjørnejakt, da den ene sier:

«—Men Ole Skavhaug skjød jo en saadan Troldbjørn med Sølvhalsknappen sin!»

Hvorpå den andre svarer: «Hvis Ole Skavhaug ikke brugte Halsknappen sin fordi han ikke havde flere Kugler igjen, saa har han været dummere end en gammel svart fin.»

Ut fra disse to replikkene klarer altså Øverland å la Ole Skavhaug dø ensom på Finnmarkskysten. Riktig nok blir opplysningene om at Finnmark ble Ole Skavhaugs siste bosted korrigert i et senere nummer av samme blad, dette skal jeg komme tilbake til, men la det i denne omgang vær et eksempel på svært tvilsom bruk av kilder.

Hva var det så som skjedd på Garnes?

Adressekontoirs Efterretninger 5te August 1806:

Indenlandske Nyheder.

Indenlandske Nyheder.
Paa Gaarden Garneset, i Wukhaugs Sogn og Wærdals Præstegjeld, er Natten imellem 29de og 30te Juli, følgende afskyelige Mord begaaet: Bonden Peter Garneset selv, to af hans Sønner og hans Datter blev paa deres Senge myrdet med Knive; Manden og den mindste af Sønerne laae i Sengestuen, som først blev dræbt; to af hans Søner laae paa et Overværelse, deraf blev den ene dræbt og den anden stukket med en Kniv, men fandt Leilighed at krybe imellem en Væg og Skiule sig, hvor han opholdt sig til Dagen frembrød; Datteren laae i Dagligstuen og hun var den sidste de dræbte. Det unge Menneske, 15 Aar gammel, som reddede sig, skjønt svag og haardt faaret, beretter at have seet tvende Personer, men kunde i Mørket ei kiende dem og angiver at de vare sværtede i Ansigtet; saasnart Mordet var begaaet, bleve adskillige Laase opbrækket, borttaget Penge, Klæder og Madvare. — Saaledes finder Udgifveren Tildragelsen berettet i trede Breve, af Dato 1ste August dette Aar.

Paa Gaarden Garneset, i Wukhaugs Sogn og Wærdals Præstegjeld, er natten imellom 29de og 30te Juli, følgende afskyelige Mord begaaet: Bonden Peter Garneset selv, to af hans Sønner og hans Datter blev paa deres senge myrdet med Knive; Manden og den mindste af Sønerne laae i Sengestuen, som først blev dræbt; to af hans Søner laae paa et Overværelse, deraf blev den ene dræbt og den anden stukket med en Kniv, men fandt Leilighed at krybe imellem en Væg og Skiule sig, hvor han opholdt sig til dagen frembrød; Datteren laae i Dagligstuen og hun var den sidste de dræbte. Det unge Menneske, 15 Aar gammel, som reddede sig, skjønt svag og haart saaret, beretter at have seet tvende Personer, men kunde i Mørket ei kiende dem og angiver at de vare sværtede i Ansigtet; saasnart Mordet var begaaet, bleve adskillige Laase opbrækket, borttaget Penge, Klæder og Madvare. — Saaledes finder Udgifveren Tildragelsen berettet i trede Breve, af Dato 1ste August dette Aar.

Men la oss gå enda litt tilbake i tiden:

De to gjerningsmennene, Niels Toldsteen og Ole Bergmann, var omreisende handverkere. Eller kanskje en skal si at Bergmann var det, og Toldsteen ville bli det. Bergmann var den eldste av de to, født i 1766 i Anundsjø sokn i Ångermanland, et lite sted ca 4 mil vest for Örnsköldsvik. Hovedvirkefeltet hans var skredderarbeide, og det var ikke rent få av Verdals staskledsdrakter som han hadde vært ansvarlig for, men han var en svært hendt person som kunne påta seg hva det skulle være.

Slik det fremgår av rettsreferatene fra Garnesmordet, så kan det se ut som han er en avbalansert person, med rasjonelle tanker og et klart hode. Men hans klare hode er sikkert mer kynisk enn hva Sorenskriverfullmektigen klarer å formidle gjennom sine notater. Kynismen som til slutt blir den dominerende kraften i tilværelsen. Skredderen flakket vidt omkring og solgte sine tjenester. Det var i hele tatt mange svenske håndverkere som søkte lykken på norsk jord i denne perioden, og de var vel ansette i det norske samfunnet på grunn av at de gjorde bra arbeide, og var ofte rimeligere enn sine norske konkurrenter.

Et lite aber var at noen av disse handverkerne ofte kikket dypt i glasset og frarøvet sine norske rivaler ikke bare arbeidet, men også jentene. Og så var det noen av dem som ødela ryet til de mer plikt-opplyllende handverkerne, de nærmest måtte begå et eller annet tyveri i forbindelse med at de forlot sitt siste arbeidssted.

Ole Bergmann virker å ha vært en slik.

Han hadde omkring 1797 begått flere tyverier hjemme i Sverige, og søkte tilhold her i Norge inntil stormen omkring dette la seg. Da han igjen forlot Verdal i 1803, hadde han den siste tida hatt tilhold

på Østre Stiklestad hos oppsitteren Anders, og skal ha likt seg godt hos gjestfrie Verdalingen, som dog fikk slett oppgjør for sin gjestfrihet. Sammen med en annen svenske, Abraham Skjønsted hadde han samme natt som de forlot Stiklestad stjålet et sølv lommeur fra "Qvartermæster" Lechlem, Skjønsted hadde tatt en Findmudde (pelsfrakk) fra gårdmann Lars Lechlem, og et lommeur fra gårdmann Aage Lyng.

Bergmann gikk nærmest i skytteltrafikk over kjølen, stadig på rømmen fra sin fortid. Han kom hjem til Sverige og lå litt lavt i terrenget i et par år, og møtte etter hvert Toldsteen.

Niels Toldsteen var født i 1781 i Nordingrå, et kirkesogn i Nærheten av Härnösand. En tid seinere kjøper foreldrene et gårdsbruk litt lenger nord, i Ullånger. De drev bruket Ersa i årene som fulgte, men da gutten var omkring 8 - 9 år, sviktet helsa hos foreldrene og begge døde så alt for tidlig. Innen han var 10 år var han blitt foreldreløs, og slektninger måtte ta seg av ham.

Han viste interesse for lesing og skriving, og de valgte å la gutten utvikles i tråd med anleggene han hadde. De hjalp ham slik han kom til de høyere skolene, og omsider var han blitt student i Uppsala og pleiet omgang med andre studenter, i et bekymringsløst liv som tidlig viste seg vanskelig å forene med teologistudie, læren som befalte ham å hengi seg til et kall som sjelefreiser og et forbilde for sin menighet.

Flaskens gleder gikk etter hvert foran bibelens band og pålegg, og han begynte å tvile på om teologien egentlig var hans kall her i livet. Han tok et par eksamener, men tvilte mer og mer på om dette var riktig veg å gå.

Plutselig avbrøt han studiene og besluttet å lære seg et håndverk. Han reiste tilbake til fødebyen og tok bolig hos en prest ved navn Zimmermann. Dette var tydeligvis etter pålegg fra fosterforeldrene som enda håpet på at han skulle fullføre prestestudiene. Zimmermann hadde dårlig helse og ved et par anledninger måtte Toldsteen til fosterforeldrenes store glede overta søndagspreken i Nordingrå Kirke. Kanskje begynte Toldsteen å lure på om dette likevel var noe å satse på. Han var der i et par år, og flyttet så til en pastor ved navn Talbom, i Resele pastorat i Ångermanland.

Her var det at disse to skjebnene møttes, de som skulle bli et par som påfølgende år skulle omtales med gru i store deler av Midt-Norden.

Ole Bergmann var langt eldre enn sin venn, når de møttes var han 39 år gammel, mens Toldsteen var 24 år.

Det kan virke som at Toldsteen var lett påvirkelig av omgivelsene, i hvert fall må han å ha vært svært umoden og dermed lett å styre for den langt eldre og verdensvante Bergmann.

Det Toldsteen hadde opplevd av verden var to prestegårder, og et avkortet studieopphold i Uppsala. Så da Bergmann begynte å legge ut om en verden av havluft, festligheter, pene jenter og muligheter for å tjene penger, begynte Toldsteen å danne seg bilder av en virkelighet som han kanskje hadde sett konturene av, og kanskje så vidt smakt på, i tvilsomme lokaler rundt omkring i Uppsala. Og da tilbudet kom høsten 1805 om å bli med til Norge, var ikke Toldsteen tung å be.

De ankom 8 dager *efter Mekalii* til Overhalla. De livnærte seg med maling av husgeråd, forskjellig skredderarbeide, og Bergmann hadde i tillegg tilegnet seg kunnskaper som sølvsmed. De bodde hos oppdragsgiverne, og kunne drive en utstrakt kartlegging av hva som fantes av verdier.

Bergmann øvet nok sterk innflytelse på kameraten, og har nok selv blitt påvirket av den innflytelsen han opplevde å ha, og dette ble en farlig sirkel som det etter hvert ble umulig å komme ut av, det kan

nesten virke som det måtte ende i en tragedie. De var sammen i Overhalla omkring 6 uker etter jul i 1806, siden skilte de lag, inntil de igjen møttes utpå forsommeren.

Ved Sankt Hans-tider 1806 finner Toldsteen og Bergmann ut at de ikke har særlig mer å ta seg til med i Overhalla. Toldsteen uttrykker til og med misnøye ovenfor kameraten over at tingenes tilstand ikke var slik han var forespeilet innen de reiste fra Sverige året før.

Det er uvisst når det ble avtalt, men det er nok på det rene at de to er blitt enige om å stjele for å tilegne seg rikdom innen de forlater Norge. Og som tyver om natten snek de seg opp gjennom Verdalen de siste dagene før Garnestragedien, etter å ha passert *Sneeseen*, *Steenkjær* og *Inderøens Fogderie*.

Om dagen den 26. juli lå de i ro i en skog ved Eklogårdene øst for Stiklestad, for om kvelden å stjele en båt for å ta seg over Verdalselva mot Melby. De passerte gårdene Melby, Levring, Molden, Garnes, og kom til gården Inndal om morgenen før solen sto opp den 27. juli.

I protokollen kan vi lese: *Det viser sig tydelig at Bergmann formedelst hans foregaaende slette forhold til Wærdahlen ved hans afskeed derfra ikke har vovet at gaa ind paa nogen Gaard, men tvertimod listet sig frem om natten og endelig toge de sit tilhold i skoven ved Gaarden Ingdahl, hvor saa Toldsteen blev udsendt for at kiøbe Proviant paa Ingdahl, hvor med han Kom tilbage i Skoven.*

Det må understrekes at dette er forbryternes egne forklaringer, og som en anekdote kan jeg gjengi en såkalt korrigering som lensmann i Vikna, Adolf M. Østness gjør i det tidligere omtalte «Folkebladet» etter at det som tidligere nevnt forteller om Ole Skavhaugs endelikt på Finnmarkskysten:

«Det er for at berigtige denne Sats, at jeg herved anholder om Spalterum i Deres ærede Blad for nogle Linier.

Ole Larsen Skavhaug tilbragte sine sidste Leveaar paa Gaarden Vigestad i Vigten —Namdalen — og afgik ved døden den 17de Mai 1845 i en alder af 68 Aar. Han ligger begravet paa Garstad Kirkegaard i Vigten, uden at nog en nulevende kan paavise Gravstedet.

I Ministerialbogen staar han inført som «Kaarmand, enkemand og Dannebrogsmænd».

Samtidig et Træk fra Garnesmordernes Færd opover Værdalen:

Min Bedstemoder, nu død for mange Aar siden, havde seet den ene af Morderne —Skrædderen— om Aftenen før Mordet, idet denne havde været indom hendes Hjem i Inddalen forat tage Lokalteterne her i Øiesyn for natten; det var, saa oplyste de siden, deres oprindelige hensigt at røve og eventuelt myrde Inddalsfolkene istedenfor Garnesfamilien. Men Gamlemutter Inddalen modtog Skrædderen saa venligt og forekommende, at Modet svigtede ham i sidste Øieblik. Saaledes skal hun have udstyret hans Nisteskræppe temmelig rundhaandet, foruden at han blev trakteret med Aftensmad osv.

—Ogsaa ved denne Leilighed viste Skrædderen sig mere blødhjertet end sin forstokkede Kamerat; thi da han kom ud til denne, der laa under stabburet paa Gaarden, skal han have sagt: «Du faar før myrde mig end Folkene her; for ovenpaa en saadan Modtagelse, som den jeg her har faaet, formaar ialfald ikke jeg at ta' Livet af nogen».

Saa trak de sig tilbage ind i Skoven overfor Garnæs, for ud paa Natten at iværksætte den skrækkelige Udaad, som senere, takket være Skavhaugs Heltebedrifter, skulde bringe dem paa Skafottet.

Ad. Østness.

Det skal her nevnes at noe opphold under stabburet ikke nevnes under rettssaken. Heller ikke at Toldsten har imøtegått sin kumpan hvorvidt de skal rane Inndalsgården eller ikke. Derimot kommer det frem at på grunn av at det var nye oppsittere på gården Inndal, slo de fra seg å begå ran der. Denne kunnskapen tilfløt dem allerede da de passerte Snåsa.

Avhør 16. august:

(....) Paa Sneaaasen hvor Comparenten efter hans aflagte Bekiendelse havde Passeret paa hans Rejse fra Overhalden til disse Grændser blev han desuden af en Mand undererettet om at den forhen bemeldte Anders Ingdahls ved Døden var afgaaet.(....)

Om dagen den 28. juli oppholdt de seg i skogen på Nordsida av dalen, og om kvelden begav de seg i retning av Sognasetra, ... *der tilhører Gaarden Garnæs og som ligger omtrent 1¼ Miil fra den.* [1 Gammel norsk mil = 36000 fot = 11 295 meter.]

Der traff Toldsteen og Bergmann to setertausser, Anne Martha Christiansdatter, og Marith Paulsdatter som ble utspurt om forholdene i bygda: (....) *I Sæhteren erhvervede Bergmann sig paa hans mange Spørgsmaal kundskab om hvor der i Werdahlen var passeret siden hans forrige afreise derfra, og saaledes i blandt erholdt den Efterretning at den formuende Anders Ingdahl var Død og at Peder Rasmussøn Garnæs var enkemand og Endda i Live.*(...)

Mennene forlot senere på dagen setra og begav seg østover i retning av Sverige.

Etter hvert som de kommer nærmere grensa, kjennes tyngden av de tomme skreppene verre enn noen sinne. Å ha oppholdt seg i Norge i nesten ett år og ikke har med annet hjem enn et par munnfuller mat føles nesten skammelig; ... *at komme tilbake til deres Fædrene Land Sverrig uden at eje Penge...* , og da de kommer til Sul, bestemmer de seg for å snu. En grusom plan synes å være lagt da de går tilbake ned i Inndalen og til Garnes der de ankommer om kvelden den 29. juli, omkring klokka 23.

Der lå de i åkerkanten og ventet på at det skulle bli rolig slik at de kunne gå inn å få tak i det de hadde satt seg fore. Det fremkommer av rettsdokumentene at hvis det hadde vært hund på gården, hadde tragedien vært unngått: (...) *Han hverken saae eller hørte nogen Hund paa Garnæs den omforklarede Tid, og han lagde til at dersom nogen Hund havde jøed eller varselt da havde de aldrig foretaget sig det der passeret og Omforklaret.*- (...)

En svak røykstrime kom opp gjennom pipa og vitnet om at det ikke var lenge siden det ble lagt ved på ildstedet. Etter hvert som natta kom, kunne det så vidt sees et varmeklirmer fra pipa og de to tvilsomme gjestene reiser seg opp fra sitt skjulested i åkerkanten:

Da Røegen ophørte og de troede at folkene havde lagt sig til hvile og vare faldne i søvn, gik de bevæbnet med 2de Steene og en forsvarlig Tollekniv i Haanden nærmere hen til Gaarden Garnæs hvor døren sto aaben. Man maa herved bemærke, at det paa landet i Norge er en temmelig almindelig skik blandt Almuen at man næsten aldrig lukker de Boliger man ligger i med Laase.

Bergmann smyer seg inn i gangen der han blir stående en stund å samle inntrykk, innen han forsiktig skyver opp døra til venstre og entrer sengestuen, der Peder Garnes og han yngste sønn Lars sover trygt. Niels Toldsteen blir stående ute i ytterdøra for å holde vakt slik at ingen skal kunne komme overraskende på dem.

Før Bergmann forsøker å stjele noe som helst, hever han steinen og slår den med full kraft i hodet på Peder i det denne våkner og gjør et forgjeves forsøk på å forsvare seg. Et kvalmende knas høres nok i det steinen rammer garnesbonden i tinningen og han velter bakover og blir liggende halvveis over Lars på 10 ½ år.

Lars våkner og forsøker å komme seg fri fra den tunge kroppen som har lagt seg over ham. Når han så vidt får hodet frem i fri luft, rammer steinen også ham i hodet, og han mister sannsynligvis bevisstheten øyeblikkelig. Bergmann begynner å lete etter verdigjenstander i rommet, og enser ikke at Peder kommer til bevissthet igjen. Panikken griper tak i Bergmann da han oppdager det, og han langer ut med steinen som glipper og havner i blodsølet i senga. Bergmann springer ut til Toldsteen og får fatt i kniven som han har, løper inn og skjærer resolutt over strupen på Peder som da har kommet seg ut på gulvet. Etterpå gjør han det samme med Lars.

Bergmann kommer etter en stund ut i gangen og gløtter inn gjennom døra til den såkalte dagligstuen, kommer videre ut fra halvmørkret inne i huset og ut i den bleikblå seinsommernatta til Toldsteen. Sikkert blodig som en slakter, etter som de stjeler klær på Garnes som de etter udåden bytter om til i skogen like ovenfor gården. Sine gamle klær tramper de ned i ei myr.

Om han forteller til Toldsteen hvem som ligger i dagligstuen vites ikke, men i hvert fall sender han kameraten inn for å ta personen som ligger der.

Ole Bergmann var nok fra sitt besøk på Sognasetra utvilsomt blitt oppmerksom på at Kjersti hadde fått barn sammen med Ole Skavhaug 12 ½ uke tidligere. Fra tidligere besøk i Verdal og Inndalen kjente Bergmann helt sikkert godt til Ole Skavhaug, og visste om hans fysiske kvaliteter.

Riktig nok var han ikke 'over to meter høg' som Trønderavisa skriver den 23. september 1995. Faktum er at han i de militære rullene er oppgitt å være 67 tommer høg, noe som tilsvarer nokså nøyaktig 1, 75 meter. Men i et samfunn der gjennomsnittshøgda var vesentlig lavere, så har han nok syntes i terrenget. I følge de militære ruller, er det er et fåtall av hans medsoldater som er høyere enn 63 tommer, altså er Ole Skavhaug 10 cm høyere enn de fleste andre, attpå til skal han ha vært svært velproporsjonert.

Kan det være dette som var årsaken til at Bergmann selv nøler med å gå inn i dagligstua? Det er nemlig Kjersti Garnes, og hennes og Ole Skavhaugs datter Anne som har natteleie i dette rommet.

Denne vissheten kan nok ha medvirket til at Niels Toldsteen får den ulykksalige oppgaven med å ta livet av Kjersti. Og kanskje er det denne delen av udåden som fører til at saken i hele tatt blir oppklart. Et hatsk sinne har nok drevet fram hevntanken i Ole Skavhaug og drevet ham innover Jämtland og opp i Hammardal, og fikk som kjent brakt gjerningsmennene for retten.

Niels Toldsteen påtar seg å drepe den personen som sover i dagligstuen og i blodrusen lover han å drepe ... *hvor mange det enn måtte være.*

Han lister seg inn og oppdager at hun ikke sover, men er i ferd med å sette seg opp i senga. Han slår steinen to ganger mot hodet på offeret, som straks mister bevisstheten. Fra det nakne brystet registrer Niels at det rinner morsmelk, og det er kanskje årsaken til at han stikker kniven tre ganger *dobbelt* gjennom venstre bryst, som det står i Garnesvisa:

*Ja Mælk og Blod var sammenblandet,
Som hende utav Brystet randt;
Kniven var trende Gange stukket
Dobbelt igjennem venstre Bryst.
Det venstre Øie var tillukket
Og Pandebenet ganske knust.*

Det forfatteren av Garnesvisa, Ando Nilsen Indahl mener med *Trende gange dobbelt*, har medført en del grublerier for undertegnede, helt til jeg kom på at man på den tida skrev på Dansk språk. Og 'dobbelt' på dansk betyr noe så enkelt som 'med overlegg'.

I mens Toldsteen er i ferd med å drepe Kjersti så entrer Bergmann gangen over den såkalte forstue der Rasmus og Ole Garnes ligger og sover.

Vi lar Sorenskriverfullmektig Johan Hartz fortelle hva Ole har forklart i forhør den 31. juli 1806.

I Gaar den 30te dennes kl: imellem 11 og 12 om natten fra den 29, laae han i sin naturlige Søvn paa Gangen over den sakaldede Forstue her paa Gaarden Garnæs, og da erfarede, at et svært Hammer- eller slagstød rammede ham i Hovedet, hvorved han vognet og saae, at 2de Personer stoede ved sængen, i hvilken han selv og hans Broder Rasmus Pedersen vare liggende, og disse personer vare i det han observerede dem i en haard og ueftergivelig Beskieftigelse med baade Deponenten (den som blir avhørt) og hans broder, formeentlig for at myrde dem begge, og Deponentens bemeldte Broder er desformedelst af tilføjede dødelige Saar ogsaa virkelig befunden død.

Ole forteller videre at nattemørkret som innhylllet ham og broren da det hele inntraff, og at han i tillegg fikk panikk og var livredd, resulterte i at han ikke kunne se hvem det kunne være de to som *begik Myrde-handlingen*, om han så hadde kjent dem personlig. Men han antar at når han får hvilt en del og får leget skadene han er påført, to dype knivstikk og et stort antall slag mot hode og kropp, kanskje kan være til større hjelp. Dog har han oppfattet at de var svært høye av vekst.

Da Toldsteen hadde drept Kjersti nede i første etasje, stormet også han opp trappa i forstuen og kommer opp til Bergmann som er i ferd med å drepe de to brødrene, og tildeler Ole de to knivstikkene, hvorpå Bergmann overtar kniven og gjør ende på Rasmus med flere stikk i hjertet og i siden.

Toldsteen og Bergmann tror nå at de har gjort ende på begge to, og de går ned i gården etter en øks som de skal bruke til å åpne Garnesbondens gjemmer og avlukker med. Da kommer Ole til seg selv og finner ut at han må forsøke å komme seg i sikkerhet.

Han forlater sin dødgjorde Broder, krøb eller listede sig ind paa et, paa høire side af gangen og over Forstuen, værende Loft, nemlig det saakaldede Dagligstueloft, og her var det at han smuttede eller krøb imellem en oppført Steenmuur og Veggen, saa at Myrderne ikke lettelig skulde kunde finde ham.

I mens Ole er gjemt bak muren hører han at drapsmennene går opp og ned trappen en to tre ganger. Han forklarer at da han beveget seg over gulvet, knirket det, og drapsmennene ble oppmerksom på at det var levende folk der oppe, og de kom opp og begynner å lete etter Ole.

De har et *Slags vaapen eller instrument* som de stikker ned i senghalmen, og inn bak muren der Ole oppholdt seg, men tussmørket klarte å skjule ham såpass at de ikke oppdaget at han faktisk var der. Det instrumentet som Ole forteller om, er i følge Ole Bergmann i forhør av 24. september 1806:

(...) og da han befrygtede der endnu maatte være levende Mennisker gik han strax ned igien, sagde det til Toldsteen hvorpaa de begge to strax gik op igien til det benævnte Stæd, forsyhned med en Gloe eller ovnkare af Jern, hvorpaa var et Træeskaf, samt en Jernspade med samme slags skaf, og søgte om de kunde finde noget levende Meniske, men saasom det den Tid var temelig mørkt fandt hverken han eller hans Kamerat nogen levende Skabning . (...)

Altså er det ikke en kornstaur med kniv på som det til stadighet er blitt fortalt av enkelte til diverse medier. Senest til Trønderavisa ved olsoktider i år.

Da de innså at de ikke fant igjen Ole, hentet de noen spikre som de slo gjennom slåa på døra til det rommet de antok at Ole befant seg i.

Etterpå brøt de opp døra inn til kjøkkenloftet der Peder Garnes hadde en del penger, og videre en del klær som tilhørte husets øvrige folk. Da de hadde gjennomført andre etasje, forflyttet de seg ned og begynte å gjennomføre skap og kister. Skuffer ble revet ut av skatoll og slengt utover gulvet, og de hogg i stykker kistene for å komme til verdiene som befant seg oppi. Ole Garnes mener at dette har pågått henimot en times tid etter at han ble angrepet, og han venter enda en times tid etter at det blir stille i huset innen han tør å kripe ut fra sitt gjemmede.

For å for å overblikk hva som egentlig har skjedd, lister Ole seg ned trappa, helt naken og blodig. Kommer inn i dagligstuen der han finner sin søster liggende død i sengen. Så gjør han noe som nesten

fortoner seg som uvirkelig: I vuggen ved siden av sin døde mor ligger lille Anne og gråter. Ole setter seg ned på sengekanten og vugger det gråtende barnet i søvn, kanskje synger han en stubb også, imens sårfeberen river i hans utarmede kropp.

En kommentar fra sorenskriverfullmektigen:

En særdeles Beskiæmmelse hvilede over det lidet Barn, der laae i vuggen ved hendes dræbte Moders sæng, thi Tolsteen har selv sagt, at han ogsaa havde aflivet det, dersom det havde givet kny fra sig, ligesaa forholdt det sig med de flere paa Gaarden da tilstedeværende Folk, nemlig Tjenestepigen Beret Jørgensdatter og hendes 4re à 5 Aars gamle barn samt en anden Pige ved navn Magnille Jacobsdatter 13 Aar gl: hvilke Arrestanterne ikke fik syn paa ved deres Omvandring i Huset.

Dette viser at det var tilfeldigheter som gjorde at tragedien ikke fikk et enda større omfang enn den faktisk gjorde, det er opplagt at de skulle rydde all motstand av vegen innen de begynte å samle sammen verdier.

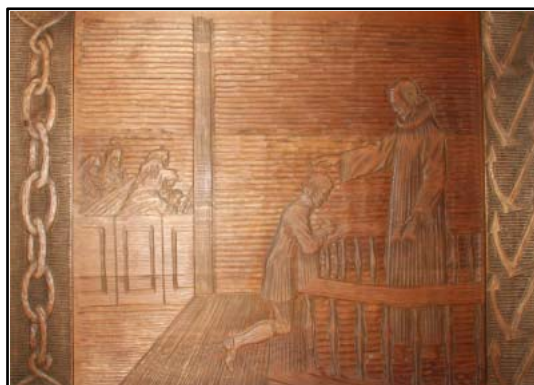
Etter at Ole hadde vugget Anne i søvn, vaklet han ut i sengestua for å finne ut hvordan det sto til med faren og lillebroren. Han får stadfestet det han fryktet, men kanskje enda verre enn han hadde forutsett. Faren lå på gulvet med avskåret strupe og knust hode, broren lå i senga, med avskåret strupe og utallige stikk i kroppen. Også hans hode var knust av steinslagene.

Forskrækket af dette syn og selv aftappet baade Sjels og Legems Kræfter, kunde Deponenten ikke sørge for noe Rædningsmiddel enten for seg selv eller andre, men gik til sit forrige sovestæd, hvor Broderen laae død. Der havde han en Skjorte eller Linned liggende, som han tog paa sig, hvorpaa han gik ind paa Bryggerstueloftet for at komme sig til Hvile og paa dette Værelse var Tjenestepigen Berethe Jørgensdatter, tilligemed hendes 4 à 5 Aars gamle barn samt en Pige ved navn Magnille Jacobsdatter, 13 Aar gammel, liggende i en anden Seng end den Dep. valgte.

Dagen etter

Ingeborg Pedersdatter, 69 år gammel, gift med husmann Hans Jonsen Garnes, kom om morgenen ved firetiden inn på tunet på Garnes. Hun var på veg til Levringan der hun skulle arbeide den dagen. Etter som hun og mannen var husmenn under Garnes, så måtte hun gi beskjed til husbonden om at hun kom til å være på Levring.

Da hun kommer inn på tunet merker hun at alt er svært stille, ikke en lyd er å høre noe sted enda det er midt i høyonna og folk burde være i virksomhet. Hun lister seg inn i gangen og åpner døra til dagligstua der Kjersti har natteleie. Til sin forferdelse ser hun Kjersti blodig i sengen og uten tegn til at hun rører seg. Forferdet vil hun meddele dette til husbonden Peder som hun vet er å finne i sengestuen, og i det hun åpner døra, ser hun til sin forskrekkelse også at han er drept på en bestialske måte.

Panikken griper tak i Ingeborg og hun springer hylende og ropende bort fra Garnes og til gården Inndal der hun forteller det forferdelige hun har sett. Alt folket der følger henne tilbake til Garnes. Omtrent samtidig som denne delegasjonen ankommer Garnes, kommer også Lars Zakkariassen Skavhaug og Andor Larsen Skavhaug dit, de er sannsynlig vis blitt alarmert av ropene til Ingeborg.

Det blir etter hvert mange mennesker på tunet, som kikker inn av vinduene og samtaler lavt om hva som var hendt, sikkert hersket det en øredøvende stillhet på gården.

Ole Garnes har siden dette hendte kun vært sengeliggende, og er faktisk sengeliggende under forhøret som skjer den 31. juli og 1. august.

Det er tydelig at man allerede på dette tidspunktet har mistanke til bestemte personer. Ingeborg Pedersdatter forteller at hun så seint som ved 10-tiden kvelden den 29. juli har sett samtlige av husets innbyggere i live.

Alle rede klokka 10 om formiddagen den 30. juli, er Lars Skavhaug og Elling Indahl tilbake fra *højvelbaarne Hr. Amtmand Rafn til hvem anmeldelsen er overleveret*. De kjørte først til Stiklestad for å melde fra til Fogd Lind på Krog, i dag ligger denne gården i Raset.

Fogd Lind var på tjenestereise til Stjørdal og Lars og Elling måtte fortsette helt til Levanger til Amtmann Rafn for å anmelde det hele. De er tilbake fra Levanger mindre enn 6 timer etter at udåden ble oppdaget. En får gå ut fra at de sikkert byttet hest flere ganger under veis.

De har forklart under anmeldelsen at Ole Garnes har forklart dem at gjerningsmennene syntes *at være iført Graae kjortler og vare temmelig høie af Væxt*. Annen beskrivelse er ikke gitt til Sorenskriverfullmektigen av morderne, men Elling Indahl forteller noe annet som er svært interessant:

Afskediget Sergiant Andor Indahl har berettet om en person av svensk herkomst og skredder av profesjon, som for 3 års tid siden hadde tilhold i bygden. Denne hadde ved en anledning uttalt følgende ord: *At han skulde Søvnne Peder Garnæs og Anders Ingdahl*, noe som Elling forklarer som en direkte drapstrussel overfor de to som svensken var uvenner med. Hans navn fortelles å være Ole Nordlin.

Det er litt merkelig at Ando Indahl ikke blir avhørt om de angivelige drapstrusselen som Ole Nordlin har kommet med, men det er jo mulig at han er beskjeftiget med andre ting, kanskje han er på jakt etter morderne? Det er fortalt at det kun var Ole Brenne fra Sul som var med Ole Skavhaug og jaktet på morderne, men logisk sett, har det nok vært flere som jaktet på dem, i alle fall i starten.

Det er opplagt at det er på bakgrunn av Ando Indals utsagn at ettersøking østover ble iverksatt, og på Sognasetra har man sikker fått rede på svenskenes besøk dagen før drapet.

Sorenskriverfullmektigen skriver på slutten av avhøret den 1. august dette:

«Administrator tilkjennegav, at han, uagtet den Anledning til flere Personers Examination, som under dette forhør hidtil er opkommen, ikke nærværende kan iværksette samme, saasom det allerede, ved Øvrigheden er foranstaltet, at paagribe de Personer, der kunne formene at have endten været Gjærningsmend, eller Foranledigere til det begaaede Mord, og i hvilken Hensigt Administrator af herr Foged Lind er underrettet om, at de Mandspersoner, der have forefundet det forøvede Mord, nu ere udspurgde for at eftersøge Gjærningsmændene.»

Sagt i mer moderne norsk betyr dette at: til tross for at rettens administrator har anledning til å fortsette forhørene, så ser han ikke grunn til det etter som det allerede er iverksatt ettersøking for å pågripe de som enten er gjerningsmenn, eller har medvirket til drapene. Ole Skavhaug innhentet de to drapsmennene oppe i Hammardal, på en gård som hette Haugsås, nordøst for Östersund. Det heter at de ble innhentet 38 mil inne i Sverige.

38 x 11 295 m = 42,9 mil i vegløst terreng på kryss og tvers for å finne spor.

Tar vi et kart og måler avstanden fra Garnes og til stedet Hammardal i rett linje, får vi en avstand på 24 - 25 mil. Faktisk tilbakelagt strekning kan nok være enda større enn de 38 gamle milene som er nevnt. Vi snakker vel i realiteten om en tur fra Trondheim til Oslo, - og tilbake, til fots, og/eller på

hesteryggen. 17 dager etter ugjerningen er drapsmennene brakt tilbake til Innherred, det er skrevet et sted at jakten varte i 7 dager, men da snakker vi om over 7 mil per dag — i luftlinje, så tida fra den 30. juli og til 16. august er sikkert brukt fornuftig.

I følge tradisjonen skal Ole Skavhaug ha vært med på begravelsen til Kjersti innen han startet morderjakten, men det stemmer dårlig med rettsprotokollen av 1. august. De er innført i kirkeboka med dødsdato 3. august, men er nok blitt begravd denne dagen. Vi ser ovenfor at ettersøkning allerede var igangsatt 1. august.

Adresseavisen skriver følgende den 22. august 1806:

Indenlandske Nyheder.
Gierningsmændene til det paa Gaarden Garneset, Natten til den 30te Juli, begaaede gysselige Mord, ere nu paagrebne; den ene er en Skrædder ved Navn Ole Nordlin, som i nogen Tid har opholdt sig i Beygden, og den anden en Student ved Navn Niels Toldsteen, begge fra Sverrig; de ankom i Løverdags, den 16de d. M., Kl. 9 $\frac{1}{2}$ Formiddag, til Gaarden Kraag til Hr. Foged Lind og have der frivilligen tilstaaet den hele Tildragelse.

Gierningsmændene til det paa Gaarden Garneset, natten til den 30 Juli, begaaede gysselige Mord, ere nu paagrebne; den ene er en Skrædder ved navn Ole Nordlin, som i nogen tid har opholdt sig i Beygden, og den anden, en Student ved navn Niels Toldsteen, begge fra Sverrig; De ankom i Løverdags, den 16de d. M., kl 9 ½ Formiddag, til Gaarden Kraag til Hr Foged Lind og have der frivilligen tilstaaet den hele tildragelse.

Vi ser at Ando Indahl var berettiget i sin mistanke om hvem som kunne stå bak hendelsen. Hans virkelige navn Bergmann var enda ikke blitt kjent, men Ole Nordlin var omsider innhentet av fortiden.

Det er en del merkelige detaljer som kommer frem når man gransker rettsprotokollene og danner seg et bilde av hendelsesforløpet. Det fremkommer at drapsmennene har hatt kun én kniv på deling, og hver sin avlange stein som slagvåpen. Når og hvor kniven har skiftet hånd er lett å følge, men steinene ble funnet i Peder og i Kjersti sine senger. Det er disse to som ble drept først, og steinene ble etterpå brukt på Ole og Rasmus oppe i andre etasje. Hvorfor er de brakt tilbake ned i første etasje?

Knivsmeden fra Overhalla

Drapskniven kjøpte Ole Bergmann av en svensk smed som var bosatt i Overhalla. Ved folketellingen for år 1801 er Anders Julin 36 år, og bosatt på gården Homstad, med kona Grethe på 27 år og en datter Ane Bergitha Andersdatter på 1 år. Bergmann blir i retten spurt om han fortalte til smeden at kniven skulle brukes til å begå drap med, noe han benekter. Denne familien kan jo faktisk ha etterkommere i Namdalen.

Den «garneskniven» som er å finne ved Stiklestad museum, er etter hva statsarkivar Anders Todal skriver i en artikkel i "Verdalingen" 20. desember 1952, mest sannsynlig ikke den som ble bukt på Garnes i 1806. Den er, hvis den fortsatt eksisterer, sannsynlig vis å finne i et eller annet arkiv i København, etter som sluttstrek for denne tragedien ble satt av kongen av Danmark/Norge som er gjengitt innledningsvis.

#

Aar 1807 den 20de Maii Kl: 8 1/2 Slet Formiddag, er Hans Kongelige Mayestæt, ved Allernaadigst Rescript af 1te dennes stafæstede Høyesterets Dom, fuldbyrdet saaledes: At Niels Toldsteen og Ole Bergmann er, af Skarprefteren med Øxe Halshuggede, og Deres Legemer dereffter lagte paa Stejle og Hjul, samt Hovederne fæstet paa Stejlern. -

Saaledes forrettet bevidner
Actum ut supra

Udbye

Aar 1807 den 20de Maii Kl: 8 1/2 Slet Formiddag, er forrestaaende af Hans Kongelige Mayestæt, ved Allernaadigst Rescript af 1te dennes stafæstede Høyesterets Dom, fuldbyrdet saaledes: At Niels Toldsteen og Ole Bergmann er, af Skarprefteren med Øxe Halshuggede, og Deres Legemer dereffter lagte paa Stejle og Hjul, samt Hovederne fæstet paa Stejlern. -

Saaledes forrettet bevidner

Actum ut supra

Udbye.